

В теперішній час не розроблені міжнародні й національні правові норми, які дозволили би при відсутності офіційного оголошення війни з боку агресора юридично кваліфікувати ворожі дії іноземної держави в інформаційно-психологічній сфері, що супроводжуються завданням збитків інформаційній, психологічній або іншій безпеці держави. Також не вироблені чіткі, однозначні юридично закріплені критерії оцінки матеріального, морального й іншого збитку, що спричинений агресивними діями супротивника в інформаційній сфері. Це дозволяє різним суб'єктам міжнародних відносин активно використовувати весь арсенал методів і прийомів інформаційно-психологічної війни як основного способу досягнення геополітичних цілей. Таким чином, інформаційно-психологічна війна стає найбільш ефективним засобом досягнення державами-учасниками інформаційного протиборства безумовного лідерства у відповідній сфері – інформаційного домінування.

Література:

1. Thomas P. Rona, «Weapon Systems and Information War». Boeing Aerospace Co, Seattle, WA. 1976.
2. Joint Pub 3–13 «Information Operations», DOD US, December, 1998.
Електронний ресурс: режим доступу <https://militera.lib.ru/science/sun-tszy/01.html>

Ф. В. Веніславський¹

ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В АСПЕКТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Чіткий курс України на інтеграцію в Європейську політико-правову і соціальну спільноту, до економічної та політичної інтеграції в різноманітні регіональні та загальносвітові міждержавні організації, обумовлений, насамперед, очевидною орієнтацією переважної частини Українського народу на європейські цінності, до яких належать: верховенство права, правова держава, демократія, соціально орієнтована економіка,

¹ Кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого.

гарантування основоположних прав і свобод людини тощо. При цьому системний аналіз вказаних цінностей свідчить, що їх в концентрованому вигляді закріплено і в Розділі I Конституції України, який за своїм змістом є засадами конституційного ладу України. Тобто насправді Український народ прагне лише до втілення у повсякденне життя тих базових ідей, які він, як носій суверенітету і єдине джерело влади в Україні, власне і заклав у конституційний текст, у тому числі – й забезпечення економічного добробуту громадян. Однак, окрім очевидних переваг тісної співпраці держав в умовах соціально-політичних та економічних глобалізаційних процесів, з огляду на значну неоднорідність рівня їхнього економічного розвитку, будь-яка подібна інтеграція неминуче призводить до істотної трансформації, а подеколи – й створює пряму загрозу одному з основоположних інститутів державності – державному суверенітету. Тому не випадково проблема економічної безпеки держави, як засобу забезпечення державного суверенітету, економічної стабільності та поступального розвитку країни відноситься до однієї з найбільш актуальних проблем сучасної і економічної, і юридичної, і політичної науки.

У зв'язку з цим слід відмітити, що взаємозв'язок процесів економічної та політичної інтеграції України в Європейську співдружність та забезпечення стабільності конституційного ладу України все ще залишається малодослідженим. А з огляду на постійно зростаючий вплив світових економічних процесів на економічну систему України, прикладів чому протягом останніх років є більше ніж досить, і безпосереднім наслідком чого періодично є не лише економічна, а й політична нестабільність держави, ця проблема набуває істотного теоретичного і практичного значення. Це прямо підтверджується і конституційним положенням, відповідно до якого захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішою функцією держави, справою всього українського народу (ст. 17 Конституції України). Послідовна і виважена економічна політика держави, спрямована на захист її суверенітету, забезпечення її національних інтересів, прав і свобод громадян виступає в якості необхідної передумови ефективності всього сучасного конституційно-правового регулювання. Тому процеси Європейської інтеграції України необхідно узгоджувати з безумовним дотриманням її економічних інтересів, економічної безпеки, забезпеченням економічного суверенітету загалом.

В сучасній науці загально визнаним є твердження, що економіка – це базис (основа) суспільного ладу тієї чи іншої держави, який зумовлює сутність та зміст усіх інших суспільних відносин (правових, політичних, моральних тощо). Адже передусім від рівня розвитку економіки конкретної держави суттєво залежать практично всі сфери суспільного життя: спрямованість та зміст внутрішньої і зовнішньої політики держави; соціальна складова державно-владної діяльності; сутність та спрямованість правового регулювання; рівень розвитку культури, моралі тощо. Саме тому економічний суверенітет держави є невід’ємним складником та необхідною передумовою її реального політичного суверенітету, що чудово усвідомлювали і українські політики, і, тим більше – вітчизняні правознавці, ще в процесі здобуття Україною своєї незалежності. Як наслідок, розділ VI Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р., що отримав назву «Економічна самостійність», є найбільшим з обсягом, і достатньо детально визначив основи економічної системи молодій Українській державі.

Слід відзначити, що система основоположних економічних відносин, свобода економічної діяльності виступають невід’ємною складовою частиною такої важливої політико-правової категорії, як конституційний лад, закріплений Конституцією України, і який можна визначити як цілісну систему реально існуючих суспільних відносин, опосередковану демократичними принципами формування, організації та функціонування державної влади, взаємодією різних її органів, вільним функціонуванням інститутів громадянського суспільства, та демократичним правовим статусом особи, що закріплена та гарантована конституційно-правовими нормами. Принципи конституційного ладу, тобто основоположні правові ідеї, певні ідеали що зумовлюють зміст та сутність усіх суспільних відносин, включають в себе й принципи економічних відносин. А належний рівень розвитку громадянського суспільства та вільне функціонування усіх його інститутів передбачає, насамперед, наявність розвиненої, стабільної і захищеної від внутрішніх і зовнішніх загроз економіки, яка є реальною гарантією юридичного забезпечення усіх конституційних прав та свобод людини.

Одним з напрямків розвитку сучасної конституційно-правової науки є конституційна економіка, дослідники якої доводять, що об’єктивно існує чи не математичний зв’язок між рівнем економічного розвитку конкретної держави і змістом її конституційно-правового регулювання,

і навпаки, – економічна доцільність тісно корелюється з рівнем конституційного розвитку, досягнутим певним державно-організованим суспільством, що знаходить своє відбиття в нормах конституційного права, які регламентують економічну і політичну діяльність держави. Про її наукову обґрунтованість і безпосереднє практичне значення свідчить той факт, що протягом останнього десятиліття навчальний курс конституційної економіки викладається на юридичних і економічних факультетах провідних західних університетів.

З огляду на основоположний характер економічних засад конституційного ладу України, важливо проаналізувати головні внутрішні і зовнішні загрози його усталеному функціонуванню в умовах поступової інтеграції України в європейське та світове економічне середовище. На наш погляд, слід виокремити декілька основних чинників, що мають істотний вплив на стабільність економічних засад конституційного ладу України. По-перше, це істотне зубожіння переважної більшості населення України, та, як наслідок – практично повна відсутність середнього класу. Це призводить до істотного нівелювання ролі та значення більшості конституційних положень, спрямованих на забезпечення прав і свобод людини, створює серйозну загрозу стабільності конституційного ладу України. Адже бідність, що неминуче породжує соціальну незадоволеність все ширших категорій громадян, становить загрозу національній безпеці України, а отже і конституційній стабільності. Подібне становище зумовлено саме низьким рівнем розвитку вітчизняної економіки, її очевидним дисбалансом, коли менше 1 відсотка громадян володіють переважною частиною національного багатства, а проголошена на конституційному рівні соціальна спрямованість економіки залишається суто декларативним конституційним принципом. В умовах інтеграції України в європейську економічну систему ці проблеми можуть стати ще більш болісними, з огляду на моральну і фізичну застарілість переважної більшості вітчизняних виробництв, критичний стан основних виробничих фондів у провідних галузях промисловості, агропромисловому комплексі, системах життєзабезпечення, що унеможлиблює їх конкурентоздатність, відсутність бажання їх власників до запровадження інноваційних програм, модернізації тощо. Навряд чи варто сподіватися, що іноземний капітал, що приходить до України, буде перейматися проблемою забезпечення економічного добробуту її громадян.

По-друге, істотна небезпека стабільності економічних засад конституційного ладу пов'язана з фактичною відсутністю стратегії та моделі соціально-економічного розвитку України, непослідовною економічною політикою держави в цілому, нестабільністю у правовому регулюванні відносин у сфері економіки, в тому числі фінансової (фіскальної) політики держави, недосконалістю інвестиційної політики, надмірно складною та заплутаною системою оподаткування, невизначеністю державної політики щодо прав власності, високим рівнем безробіття, періодичним та не завжди обґрунтованим зростанням цін на енергоносії, підвищенням тарифів, адміністративним втручанням в економіку тощо. Окрім власне економічних втрат така ситуація небезпечна ще й тим, що вона «роз'їдає» правосвідомість особистості, знищує межу між правомірною та неправомірною поведінкою, виховує не законслухняних громадян, а пристосованців. Все це створює підґрунтя для численних зловживань, корупції, поширення злочинності, а як наслідок – ставить під загрозу стабільність конституційного ладу України в цілому.

По-третє, суттєві загрози конституційній стабільності України становлять, на наш погляд, результати недолугих й не продуманих процесів приватизації державних підприємств. Бажання можновладців найвищого рівня демонструвати соціальну спрямованість своєї владної діяльності, на що постійно потрібно витратити величезні кошти, призвело до суцільної приватизації стратегічних державних підприємств, від діяльності яких залежить і стабільність функціонування цілих сфер суцільного життя. Більше того, це призвело до концентрації стратегічних галузей національної економіки, насамперед паливо-енергетичного комплексу, в руках кількох олігархічних угруповань. Мова йде, передусім, про підприємства нафтопереробної промисловості, яких в державній власності фактично не залишилося, електро-, тепло- та газопостачання, переважна більшість з яких на сьогоднішній день перейшли у приватну власність певних фінансово-промислових груп. Внаслідок цього, як свідчать періодичні повідомлення ЗМІ, від електро- та теплопостачання за борги відключаються навіть бойові підрозділи Збройних Сил України, які несуть бойове чергування, медичні заклади, дитячі установи, органи державної влади тощо. А власники цих підприємств протягом останнього десятиліття постійно лобіюють необхідність підвищення вартості комунальних послуг населенню до європейського рівня, причому таке підвищення відбувається не на 5–10 відсотків, як в цивілізованих країнах,

а на 100–200. Наслідком такої недолугої державної економічної політики стала постійно зростаюча загроза не лише політичній, а й соціальній стабільності, оскільки ріст рівня доходів громадян є далеко не адекватним європейському і зовсім не пропорційним існуючим витратам на забезпечення гідного життєвого рівня.

По-четверте, прямим наслідком вищезазначених негативних факторів і одночасно реальною загрозою конституційній стабільності, є значна тінізація економіки України, рівень якої, за визнанням більшості політиків й експертів перевищує 50% від рівня ВВП.

По-п'яте, в сучасних умовах глобалізації, на міжнародній арені нормою визнається жорстка конкуренція за ринки, за інвестиції, за політичний і економічний вплив. Маючи величезний інноваційний потенціал в авіа-космічній сфері, в сфері виробництва бронетехніки, володіючи унікальними можливостями в сільському господарстві, металургії та хімічній промисловості, Україна протягом останніх десятиліть демонструє очевидну слабкість у відстоюванні своїх економічних інтересів у цих сферах на світових ринках. З другого боку в державі не забезпечуються інвестиційно-привабливі умови для іноземного капіталу, не створюється привабливий діловий клімат, а корумпованість державних інститутів та судової системи навпаки відлякують потенційних інвесторів. При цьому, найбільш економічно розвинені держави сучасного світу провадять достатньо дискримінаційну економічну політику, метою якої є посилення контролю за діяльністю інших країн – потенційних конкурентів. Істотною загрозою стабільності економічних засад конституційного ладу України можна вважати й значну залежність економічної політики держави від отримання додаткових фінансових ресурсів і кредитів від міжнародних організацій.

Таким чином, в умовах Європейської інтеграції необхідність забезпечення стабільності конституційного ладу України набуває особливо важливого значення. Від стану економічної системи, реального економічного потенціалу держави значною мірою залежить зміст і спрямованість вітчизняного конституційно-правового регулювання. Економічні основи можуть або сприяти забезпеченню основних прав і свобод людини і громадянина, сталому функціонуванню усіх суспільних і державних інституцій, або призводити до перетворення більшості конституційних положень на привабливі декларації, що мають мало спільного з реальністю. Тому для забезпечення конституційної стабільності необхідна

спільна виважена діяльність і держави, і суспільства, і кожного громадянина України задля реального забезпечення економічної свободи, підвищення загального рівня економічного розвитку Української держави.

В. О. Галан¹

ШОТЛАНДІЯ, ЄС ТА BREXIT: ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Потужна економічна криза 2010 рр. та її наслідки для європейських країн зумовили початок сучасного етапу єв록ризи та нову хвилю євроскептицизму щодо подальшого розвитку євроінтеграційних процесів в рамках ЄС. А міграційний колапс 2015–2016 рр. лише поглибив реінтеграційні настрої всередині Європейського Союзу. У результаті влітку 2015 року Грецією було покладено початок «параду плебісцитів» на яких ставилися питання про вихід країни з Європейського Союзу. Наступною країною, що буде вирішувати своє подальше перебування в Євросоюзі шляхом проведення загальнодержавного референдуму стала Великобританія. Ще у 2013 році прем'єр-міністр Сполученого Королівства Девід Камерон, лідер консервативної партії оголосив про підтримку референдуму з питання про членство Великобританії у ЄС, якщо консерватори будуть переобрані на загальних виборах у травні 2015 року. Отримавши бажану перемогу, консерватори по суті здобули так званий мандат від народу на проведення політики реінтеграції з євросоюзом. Вона по суті має два взаємозалежні аспекти: перегляд умов перебування Великобританії у складі ЄС із значною зміною ступеня співробітництва або власне вихід країни зі складу інтеграційного об'єднання. Політичної домовленості щодо першого етапу було досягнуто за результатами тривалих переговорів між урядом Великобританією та Брюсселем і 19 лютого поточного року на саміті ЄС було офіційно повідомлено про досягнення згоди щодо проекту реформ, які мають запобігти виходу Великобританії з ЄС. Остаточний компромісний варіант проекту реформ, яких вимагала Великобританія містив посилення ролі національних парламентів у законотворчому процесі; певні поступки у сфері соціального

¹ Кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.